

(1)

→ אִם-לֹא יִמְצֵא הַנֶּגֶב וְנִקְרַב בְּעַל-
 הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יְדוֹ
 → בְּמִלְאֲכַת רַעְהוּ:] עַל-כֵּל-דִּבְרֵי-פִשְׁעוֹ

נִגְבָּא וְשָׁלַם עַל חַד תְּרוּן: אִם
 קָא יִשְׁתַּכַּח נִגְבָּא וְנִקְרַב מְרִי
 רְבִיתָא לְקָדָם דִּנְגִיא אִם קָא
 אוּשִׁיט יְדָה בְּמָה דְמִסַּר לָהּ
 חֲבָרָה: הַ עַל כֵּל פְּתָנָם דְחֹב עַל
 רִשְׁיִי

לקט בהיר

הגנבים שנים לבעלים: (ז) אם לא ימצא הגנב ונכח השומר הכותב שהוא בעל הבית: ונקרב אל הדיינין לדון עם זה ולישבע: לו שלא שלח ידו בשלו (מכיל - ב"ק ס"ג: (ח) על כל דבר פשע. שימלא שקרן בשבעתו, שיעידו עדים שהוא עלמו גנבוי) לשלם ולא לישבע כדאיחא בגמ', והכתוב לא דיבר מזה (ד"ד: (כה) כונת רבינו בדיבור זה הוא, שלפי הנראה רלון הכתוב לומר, שאם לא ימצא הגנב, זה הנאי, אז יהיה הדין ונקרב אל הב"ד וישבע, והכתוב הסמוך דבר מופרד הוא, ומתחיל בתנאי אחר שאם ימצא שקרן בשבעתו אז הדין ישלם שנים, ונא רש"י לשלול פשט זה, כי אין ונקרב הגזירה כתוב שאין חיוב או מצוה לנא ולישבע, שאם למשל אין חובע אין כלום, ואם רוצה לשלם ולא לישבע הרשות בידו, אלא כונת הכתוב הוא שאם המעשה שהיה כן היה שלא נמצא הגנב, ועוד הנאי שהמעשה שהיה כן היה שהשומר הזה היה בב"ד ונשבע, אז נא הגזירה שהדין הוא שאם שקר היה הדבר ישלם שנים, כלומר הטוען טענת גנב ונשבע משלם כפל הגם שכל הפסך לידו נהיחר (משא"כ הגנב שכל הדבר בידו בגניבה משלם כפל בלא שבעה), וכל דברי רש"י (עד שכך דרשו רבותינו) הם המשך אחד כאלו היה כולו דיבור אחד (בא"י: (כו) וכמו שהוכיח רש"י לקמן בשם הגמ' והמכילתא שקריצה זו פירושו שבעה: (כז) דע שהטוען טענת גנב בפקדון אומר ג' דברים, א) אומר שגנב ואינו ברשותו, ב) אומר שלא שלח בו יד להשתמש בו לנורך עלמו קודם שגנב (שאלם השתמש בו גזן הוא וחיוב אפילו באונסין וכ"ש בגניבה), ג) אומר שלא גנב ע"י פשיעתו ולא פשע בו (שאלם פשע חייב אפילו נאנס ע"י פשיעתו) ואמרו חז"ל בב"ק ק"ז: שעל ג' דברים הללו נשבע השומר חנם ואז פטור מלשלם, והנה שבעה שלא פשע אינו מדאורייתא, הגם שרש"י מוליאו מן הפסוק שנאמר על כל דבר "פשע", זו רק אשמכחא, כי רש"י בעלמו כתב כאן שפירוש חיבת פשע הוא שקרן מלשון חטא עון ופשע, ושבעה שלא שלח

הגנבים שנים לבעלים: (ז) אם לא ימצא הגנב ונכח השומר הכותב שהוא בעל הבית: ונקרב אל הדיינין לדון עם זה ולישבע: לו שלא שלח ידו בשלו (מכיל - ב"ק ס"ג: (ח) על כל דבר פשע. שימלא שקרן בשבעתו, שיעידו עדים שהוא עלמו גנבוי) לשלם ולא לישבע כדאיחא בגמ', והכתוב לא דיבר מזה (ד"ד: (כה) כונת רבינו בדיבור זה הוא, שלפי הנראה רלון הכתוב לומר, שאם לא ימצא הגנב, זה הנאי, אז יהיה הדין ונקרב אל הב"ד וישבע, והכתוב הסמוך דבר מופרד הוא, ומתחיל בתנאי אחר שאם ימצא שקרן בשבעתו אז הדין ישלם שנים, ונא רש"י לשלול פשט זה, כי אין ונקרב הגזירה כתוב שאין חיוב או מצוה לנא ולישבע, שאם למשל אין חובע אין כלום, ואם רוצה לשלם ולא לישבע הרשות בידו, אלא כונת הכתוב הוא שאם המעשה שהיה כן היה שלא נמצא הגנב, ועוד הנאי שהמעשה שהיה כן היה שהשומר הזה היה בב"ד ונשבע, אז נא הגזירה שהדין הוא שאם שקר היה הדבר ישלם שנים, כלומר הטוען טענת גנב ונשבע משלם כפל הגם שכל הפסך לידו נהיחר (משא"כ הגנב שכל הדבר בידו בגניבה משלם כפל בלא שבעה), וכל דברי רש"י (עד שכך דרשו רבותינו) הם המשך אחד כאלו היה כולו דיבור אחד (בא"י: (כו) וכמו שהוכיח רש"י לקמן בשם הגמ' והמכילתא שקריצה זו פירושו שבעה: (כז) דע שהטוען טענת גנב בפקדון אומר ג' דברים, א) אומר שגנב ואינו ברשותו, ב) אומר שלא שלח בו יד להשתמש בו לנורך עלמו קודם שגנב (שאלם השתמש בו גזן הוא וחיוב אפילו באונסין וכ"ש בגניבה), ג) אומר שלא גנב ע"י פשיעתו ולא פשע בו (שאלם פשע חייב אפילו נאנס ע"י פשיעתו) ואמרו חז"ל בב"ק ק"ז: שעל ג' דברים הללו נשבע השומר חנם ואז פטור מלשלם, והנה שבעה שלא פשע אינו מדאורייתא, הגם שרש"י מוליאו מן הפסוק שנאמר על כל דבר "פשע", זו רק אשמכחא, כי רש"י בעלמו כתב כאן שפירוש חיבת פשע הוא שקרן מלשון חטא עון ופשע, ושבעה שלא שלח

אור החיים

הוא אמר לו בפירוש לשמור מה האמר שלא אמר לו לשמור אם כן הוה ליה להקשות מצרייתא דלשמור עד שאמר לו שמור וזולת זה יהיה פטור אפילו בממון שאינו לחלקי, עוד אמרו שם במכילתא אחר דברי ר' ישמעאל ר' נתן אומר לשמור להביא כל הדומה לכסף וכלים: ח. על כל דבר וגו'. אמרו ז"ל (ב"מ כ"ז: על כל וגו' כלל על שור וגו' פרט על כל וגו' חזר כלל מה הפרט דבר המטלטל וגופו ממון וכו' ילאו

והתניא לשמור ולא לחלק לעניים אמר ליה עניי פומבדיתא מיקן קן להו ופרש"י והוה להו ממון שיש לו חובעים, הרי שטעמו הוא זה, ולטעם זה לא היה לריך מיעוט דזה כיון דהקדשים לממון זה לעניים פקע זכותו ממנו וכשאר הממון אין לו חובעים, ונראה כי הוא הדין אם אמר לו לשמור לחלק לעניים: שהוא פטור מטעם שהוא ממון שאין לו חובעים, והראיה ממה שמקשה אבוי לרב יוסף מצרייתא לשמור ולא לחלק ומאי קושיא דלמא

אור בהיר

קעב) שאו אין לפטורו מכה גזירת הכתוב, אף על פי כן פטור. קעב) פירוש ומאי מיקן לו ר' יוסף עניי פומבדיתא מיקן קן ויש לו חובעים, הלא גזירת הכתוב הוא באם לא אמר לשמור שפטור, אלא ודאי מיירי שאמר לו לשמור, ואף על פי כן פריך אבוי שהיה פטור, מכה ממון שאין לו חובעים. קעב) ואין קושיא מפרק החובל כ"ל.

אשר ירשין אלקים - מלא המוצג ה' גאמ

2

עַל-שׁוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-יָשָׁה עַל-שִׁלְמָה
עַל-כָּל-אֲבֹדָה אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי-הוּא זֶה
עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר
יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוֹ: ׀

תור על חמר על אקר על כסו
על כל אבדתא די ימר ארי הוא
דין קדם דנעא יעד דין
תרויהון די יסבון דנעא ישלם

רש"י

לקט בהיר

וירשיעוהו אלהים על פי העדים: **ישלם שנים לרעהו.** למדך הכתוב שהטוען בפקדון לומר נגנב הימני* ונמלא שהוא עלמנו נגנב משלם השלומי כפל, והימתי בזמן שנשבע ואחר כך צאו עדים, שכך דרשו רבותינו (שם - טז) ונקרב בעל הבית אל האלהים קריבה זו שבעה היא, אחת הומר לשבעה או אינו אלא לדין שבין שצא לדין (עמו) וכפר²⁰ לומר נגנבה מיד יתחייב בכפל* אם צאו עדים שהוא בידו, נאמר כאן שליחות יד ונאמר למטה (י) שליחות יד שבעה ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו, מה להלן שבעה אף כאן שבעה: **אשר יאמר כי הוא זה.** לפי פשוטו אשר יאמר העד²¹ כי הוא זה שנשבעת עליו הרי הוא אלך, עד הדיינים יצא דבר שניהם ויחקרו את העדות*, אם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה²² ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים שנמלאו זוממין ישלמו הם שנים לשומר, ורבותינו ז"ל דרשו (יבמי - ב"ק ק"ז) כי הוא זה ללמד שהין מהייבין אותו שבעה אלא אם כן הודה במקל²³, לומר כך שיינו נוסחאות * ספנו * כפלי * העדים

בו יד היא עיקר השבועה מדאורייתא, כי זה הוא שמוכר בפירוש בפסוק, ודעת רש"י ז"ל שבועה שאינה נרשומי הוא נכלל במאמר הכתוב אם לא שלח ידו, כי אין לך שליחות יד יותר ממה שנטלו לעמנו בגניבה, אלא בשעה שנשבע חולקין אותו לז' שבועות, כדי לפרש ולצרר היטב את שבעתו, ועוד יותר מזה עיין בסמוך בפסוק יו"ד אלא שומר שכר גילה רש"י דעתו לפרש הכתוב שבעת ה' תהיה בין שניהם שכן הוא כדגריו (שנאנס) ואם לא שלח ידו וכו', וכן יהיה כאן, ואחר שנשבע ג' שבועות הללו, אם נחודע שפשע בו ונגנב חייב לשלם הקרן בלא כפל, וכן אם נחודע ששלח בו יד להשתמש בו הרי הוא גזין ופטור מכפל בין אם נגנב (וכל זה אם לא נמלא הנגב, אבל אם נמלא הנגב הלא הנגב משלם כפל ופשוט שפטור השומר בין פשע בין שלח בו יד) בין הוא בעלמנו נגנב אח"כ, ואינו חייב בכפל רק באופן שנגנב בלי להשתמש בו מקודם, ואחר כל ההקדמה האחת הבין כל דברי רש"י (ד"ד): (כה) פי' וכל מה שהשמיענו הכתוב באומרו ונקרב וכו' הוא לומר שצריך כפירה צ"ד כדי להחייב כפל (בא"י): (כט) אמר "עד" כלשון הכתוב אשר "יאמר" לשון יחיד ופירושו העדות, וכמו שגמר

אור החיים

שלא אמרה חורה אלא שלא שלח, ולזה כל שישיבה לשבעה של חורה גלגלו זה חכמים שבעה לה פשע וכל שאינה שבעה החורה שפטרחה פקע גלגול. נמצינו אומרים שלא צא המיעוט של ההקדשות וקרקעות וכו' אלא על שבעה שומר חנם שלא שלח

ידו דוקא ואם יטענו שפשע זה יתחייב שבעה היסת כחקנה רב נחמן (ב"מ ה') ולפי זה מה שאמרו בסוף פרק החובל (ב"ק ז"ג.) צההוא ארנקי של נדקה שהפקידו רב יוסף אלל הכוה צברא נגנב וחייבו רב יוסף והקשה אבוי לשמור ולא

דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים
יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ: ס ט פִּי־יִתֵן אִישׁ

רש"י

העדים: ישלם שנים לרעהו. למדך הכתוב שהטוען
בפקדון לומר נגנב הימנו ונמלאך שהוא עלמנו גנבו
משלם תשלומי כפל ואינתי בזמן שנשבע ואח"כ צאו
עדים שקך דרשו רבומינו ז"ל ונקרב בעל הבית אל
האלהים. קריבה זו שבעה היא. אתה אומר לשבעה
או אינו אלא לדין שכיון שנא לדין וכפר לומר נגנבה
מיד יתחייב כפל אם צאו עדים שהוא צידו. נאמר כאן
שליחות יד ונאמר למטה שליחות יד שבעת ה' תהיה
בין שניהם אם לא שלח ידו מה להלן שבעה אף כאן
שבעה: אשר יאמר כי הוא זה. לפי פשוטו אשר

תורה תמימה

יבא דבר שניהם. תניא, כי יתן איש אל רעהו להוציא את הקמן שאין נתינתו כלום, ואין לי
אלא כשנתנו כשהוא קמן ותבעו כשהוא קמן, נתנו כשהוא קמן ותבעו כשהוא גדול מניין,
ת"ל עד האלהים יבא דבר שניהם, עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד ק"ח) [ב"ק ק"ו ב'].
7 ← אשר ירשיעון אלהים. אשר ירשיעון אלהים — פרט למרשיע את עצמו, [מכאן למודה

בקנס שהוא פטור] ק"ט) [ב"ק ס"ד ב']. L

ישלם שנים לרעהו. לרעהו — ולא להקדש, לרעהו — ולא לעובד כוכבים קב) [מכילתא].

ולא מפי כתבם, ובגמרא שם איתא, הנהו לעווי דאתו לקמיה דרבא אוקי רבא מתורגמן בינייהו,
ופריך בגמרא והיכי עביד הכי והתנן שלא תהא
סנהדרין שומעת מפי המתורגמן, ומשני, רבא
מידע הוי ידע מה דהוו אמרי ואהדורי הוא דלא
ידע. והנה כמבואר במשנה איירי איסור זה רק
בעדים, וכן צ"ל דעובדא זו דרבא היתה בעדים
ולא בבעלי דינים, אבל הרמב"ם בפרק כ"א
ה"ח מסנהדרין כתב דין זה גם בדיינים, וכנראה
מפרש דעובדא דרבא היתה בבעלי דינים, ואמת
שצ"ע מנ"ל לפרש כן הא יסוד הדין שם למדו
מלשון על פי דכתיב מפורש בעדים. ובשו"ת
רדב"ז ח"א סי' של"א נשאל על מה סמכו
הדיינים בזמן הזה שאינם מכירין בלשון הלועז
שמעמידין מתורגמן, והשיב דיפה סמכו, דלפי
דעת רוב מפרשים הך עובדא דלעווי בעדים הוי
דבעינן בהו מפיהם ולא עד מפי עד, אבל
בבעלי דינין דליכא האי טעמא דנין שפיר ע"י
מתורגמן, ואפילו לדעת הרמב"ם דעובדא זו

בבעלי דינים, אין איסור זה אלא מדרבנן, עכ"ל.
והנך רואה שממה שכתבנו יש יסוד נכון ונאמן
לאיסור זה מן התורה, דכמו בעדים דרשינן
מפיהם ולא מפי המתורגמן, כך בדיינים דרשינן עד
האלהים יבא דבר שניהם, דבר שניהם ולא
מתורגמניהם, ועיין בחושן משפט סי' י"ז וסי'
קכ"ג וקכ"ד ובאחרונים שלא העירו כלל מזה,
והוא דבר חדש מאד וצ"ע ותלמוד רב ואין
להאריך עוד בזה.
ק"ח) כבר באה לפנינו דרשה כזו מירושלמי לעיל
בפסוק ו' בדרשה אל רעהו, יעו"ש.
ק"ט) ר"ל אם מודה בקנס ולא באו עדים פטור
מכפל, וכן אם באו עדים אח"כ ג"כ פטור,
וזה נפקא לן מפסוק אם המצא תמצא לעיל בפסוק
ג', ועיין מש"כ שם.
קכ) שאם גנב מהקדש או מעובד כוכבים אינו
משלם כפל, וכבר באה דרשה כזו לענין
הקדש לעיל בפסוק ו' בפסוק וגונב מבית האיש
ושם נתבאר, יעו"ש.

3

לחברה חמר או ת
או אמר וכל פעינ

הגנב ונקרב בעל הבית לשב
שבעה זו ופרשה זו אם
אינו פטור אם נגנבה כמ

ט) כי יתן וגו'. אלו רב
וההקדשות, מאי
— חזר וכלל, כלל זו
המיטלטל וגופו ממון,
יצאו עבדים שהוקשו לו

חמור או שור או ש
ואונאה, אף כל
שאין בהם שבר ושבו
אונאה קבד), ג

קכא) ר"ל אין משלם על
בשומר שכר איירי ו

זו, ועיין בא

קכב) כבר באה דרשה כזו
שומר חנם ושם נת
לכאן, ומה שקורא לשומר
קמ"ל דאפילו לא שמר
נושא שכר בשמירתן זא
מעות מותרין דרשאי לז
כשומר שכר, וכן הוי בכ
שאינו שומר, כגון סרסור
וכשמוכר מרויח שכר טרד
אותו לבעליו בלא כל שנ

סי' קכ"ה ס"ז ולקמ

ודע דלא רק שומר שכר פ

גם שואל ושוכר, ומו

דעל הרוכ לא שייך שאלד

שכן שכירות דלא שייך

שאלה ושכירות בהקדש

קכג) פרשו המפרשים מע

בהמה שהזיקה את

משום קנסא [לפי מה ז

קנסא], אך לפי"ז לא הוי

4

דְּשָׁקֶר לָא תִּשְׁוִי יָדְךָ עִם תִּיבָא
לְמַקְבְּלֵי לָא סְחִיד שְׁקֶר: ב לָא תִּהְיִי
בְּתֵר סְגִיאוֹן לְאִבְרָאָא וְלָא
שׁוּא. כְּתִרְגוּמוֹ לֹא תִקְבַּל שְׁמַע דְּשָׁקֶר, אֲזִכְרֵה
לְמַקְבְּלֵי לְשׁוֹן הַרַע (פְּסָחִים קַיִתָּה), וְלִדְיִין שְׁלֵא יִשְׁמַע
דְּבִרֵי צַעַל דִּין עַד שִׁבְצָה צַעַל דִּין חֲצִירו (מַכִּילֵי - סִבְדֵי)
אֵל תִּשְׁתַּי יָדְךָ עִם רִשְׁעֵי. כְּעוֹטֵן אֶת חֲצִירו
חֲצִיעַת שְׁקֶר* שֶׁבְצִיעַהוּ* לְהִיּוֹת לוֹ עַד חֲמִס
(מַכִּילֵי): (ג) לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעְתָּ. יֵשׁ
בְּמִקְרָא זֶה מִדְּרָשׁוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל אֲבָל אֵין לְשׁוֹן
הַמִּקְרָא מִיּוֹשֵׁב צִהָן עַל אֲרֻפְטוֹרֵי, מִכֹּאֵן דְּרָשׁוּ שְׂאִין
מִטָּעַן לְחֻצְבָה צִבְרַעַת דִּין אַחֲדֵי, וְסוֹף הַמִּקְרָא
דְּרָשׁוֹ, אַחֲרֵי רַבִּים לְכַעֲוִת, שְׂחָס יֵשׁ שְׁנַיִם מְחַיִּיבִין*
יּוֹתֵר עַל הַמַּחְבִּין הַעֵבֶה הַדִּין עַל פִּיחֵס" לְחֻצְבָה (מַכִּילֵי -
סִבְדֵי צ.ג), וְצִדְיָנִי נִפְשׁוֹת הַכְּתוּב מִדְּבַר, וְהַמְלַע
הַמִּקְרָא דְּרָשׁוֹ, וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב, עַל רַב, שְׂאִין
חֻלְקִין עַל מוֹפְלָא שְׁבָצִית דִּין, לְפִיכְךָ מִתְחַלְקִין צִדְיָנִי
נִפְשׁוֹת מִן הַלֵּד, לְקַטְנִים שְׁבָצֵן שׁוֹאֲלִין חֲחֵלֶה שִׁיחֲמֵרו
אֶת דַּעַס (סִבְדֵי צ.ג), וְלִפִּי דְּבִרֵי רַבּוֹתֵינוּ כִּךָ פִּתְרוֹן
הַמִּקְרָא: לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעְתָּ. לְהִיּוֹב
מִיחָה צִבְבִיל דִּין אַחַד שִׁירְצוֹ מְחַיִּיבִין עַל הַמַּחְבִּין:
שְׁנַיִם נִפְשׁוֹת * שְׁתַּבְּטִיחֵנוּ * בְּמַחְבִּיבִין

לקט בהיר

רש"י

להדמות לקוק: א) פי' מאמינו וכו' נושא על עצמו, ומביא התרגום שלא חפרש שוא למגנא לחס ולהבל, אלא פירושו שקר ולשון הרע (נח"י): ב) פי' רש"י בגמ' ולא תשמעו דברי זה בלא זה שמסדר דברי שקר כדברי אמת לפי שאין מנחישן, ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות טוב אין לנו מהפך בזכות השני כל כך עכ"ל: ג) כגון ראובן אומר לשמעון, לוי חייב לי מאתים זוז, ואין לי אלא עד אחד, בא ותלטרף עם אחוה עד ואמן לך מאה זוז, או אמר לו רבו יודע אתה בי שלא אשקר בשביל כל הון דעלמא ופלוני חייב לי מאה זוז ואין לי אלא עד אחד בא ותלטרף עם אחוה עד כדי שאטול את שלי (מכיל''), ואמר רש"י "שהבטעהו" שאפילו לא הלך עדיין בפועל להעיד אלא הבטיחהו נקרא עד חמס, שכבר השיט ידו ונתן יד לפושעים, פי' מסייעו להיות מחזוק ברשעו, אבל אם כבר העיד הלא עבר על לאו בלא חענה ברעך עד שקר (ד"ד): ד) כי דרשם חז"ל היא דוקא צדיני נפשות, ואין רמו מזה במקרא, אדרבה בין לפניו ובין לאחריו מיירי צדיני ממונות, ועוד למה הפסיק באמצע עם מאמר ולא חענה על רב, ועוד על פי פשטות בלא קבלת חז"ל היכן רמו במקרא שחיבת רבים דרישא רבים צדין אחד ורבים דסיפא צדיני (במ"ח), ועם כל זאת מביא רש"י דרוש זה, שגם על פי מה שפירשו הוא לפי פשוטו יש דקויות, חדא שצ"מאמרי הכתוב דומות זו לזו וכמעט שאין חילוק ביניהם עיין שם בפירושינו, והשנית הלא דבר זה הוא מה שאמר הכתוב לא תטה משפט, מה נפ"מ אם רבים מטים או אפילו כל העולם כולו (מ"ל): ה) כגון י"א מוכין וי"ב מחייבין פטור הוא: ו) שאין לומר שפי' אחרי רבים להטות לזכות, שהלא זה נשמע מאומרו לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני שאהיה עמהם לטובה (משנה), ובגמ' דף י"ג פריך היכי משכחת לה שיהיו המחייבין שנים יומר, הלא אם המוכים עשרה א"כ המחייבין י"ג ומשני במוסיפין פי' אם י"א מחייבין וי"א מוכין וא' אומר איני יודע מוסיפין צ' דיניים כדי שלא יהיה צ"ד שקול ואז משכחת לה: ז) פי' ראש צ"ד, לזה אמר דעתו לנסוף, וראו ומחייבים לעשות קן, כדי שלא ימנעו הדיינים לחוות דעתם נגד המופלא, אבל אין הפי' שאסור לענות ולחלוק עליו, אדרבה, אסור לשחוק

כנגד הנשמה אמר אם חבול, וכנגד הרוח אמר חבול, וכנגד הנפש אמר שלמת רעון, וכנגד אמר ג' חלוקות, אחד כי היא כסוהה לצדק הוא הנשמה, צ' הוא שמלחו לעורו והיא הרוח, ג' במה ישכב והיא הנפש אשר עמו בקבר וכאמרו (איוב י"ד) ויפשו עליו תאבל, ואומרו והיה כי ילעק פירוש חוזר לענין ראשון חשיבונו לו שהיא החשובה כי לא

אור החיים

ילעך ללער להשיצו אלא כי ילעק ישמע ה' וגו' ויעבור חטאתיו: ב) לא תהיה אחרי רבים וגו'. רבותינו ז"ל הרבו לדרוש בפסוק זה אבל אין המקרא מחייב לפי פשוטו. ונראה לפרש הכתוב לפי מה שאמרה התורה ושפטו העדה והלילו וגו', ואמרו ז"ל (סנהדרין צ'). עדה שופטת עדה מללת

כנגד הנשמה אמר אם חבול, וכנגד הרוח אמר חבול, וכנגד הנפש אמר שלמת רעון, וכנגד אמר ג' חלוקות, אחד כי היא כסוהה לצדק הוא הנשמה, צ' הוא שמלחו לעורו והיא הרוח, ג' במה ישכב והיא הנפש אשר עמו בקבר וכאמרו (איוב י"ד) ויפשו עליו תאבל, ואומרו והיה כי ילעק פירוש חוזר לענין ראשון חשיבונו לו שהיא החשובה כי לא

רבים לרעת ולאתענה עליך לנמת תתפגע מלאקפא מא דבטיקך

לקט בהיר

רש"י

(המפרשים): (ח) פ"י לא תענה שום חירון ואמתלא, כגון טרוד אני או עיף אני וכדומה לנטות מן המחלוקה ולומר למה לי ולגרה הזאת, כי אם אומר זכאי יהיה לי מחלוקת עם המחייבין וכן להפך, ואט"ג שאמרו חז"ל כל המועט עלמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל וכו', הי"מ במקום שאין לריבים לו שיפוט דיינים אחרים, אבל כששואלים את דעתו להכריע את המחלוקה על זה נאמר במקום שאין איש השתדל להיות איש (במ"ח). והרמב"ם (סנה' י' א') ח"ל: אחד מן הדיינים צדיק נפשות שהיה מן המזכין או מן המחייבים לא מפני שאמר דבר הנראה לו בדעתו אלא נטה אחר דברי חברו הרי זה עובר בלא תעשה ועל זה נאמר ולא תענה על ריב לנטות, מפי השמועה למדו שלא תאמר בשעת מנין די שיהיה כליש פלוני אלא אמור מה שלפניך עכ"ל ומקורו במכילתא, ואמרו קלח מפרשים שזו דעת אונק' וגם דעת רבינו בדברי אונק': (ט) ואף אם אומר את האמת לא ילא המשפט בדברי, לזה אטה אחריהם למעט במחלוקת: (י) סיפא דקרא היינו ממש מה שאמר ברישא, אלא רישא איירי ב"ד אשר שם המחלוקה בין הדיינים, וסיפא חוץ לב"ד, שאחר שנגמר הדין יבא אליך בעל דין שילא חייב לעשות לו משפט חדש, ותאמר מה יועיל משפטי הפך אותם הרבים, אל תאמר כן, ויהיה פ"י הכתוב לפי זה עו"ה: ולא תענה על ריב (הפך דעתך) לנטות אחרי רבים (שמטו את הדין) להטות (את המשפט מאמתו), כלומר "אחרי רבים" יהיה נקשר למעלה, ותיבת "להטות" הוא מאמר בפני עצמו, משא"כ לדברי חז"ל יהיה חיבת לנטות מקושר למעלה, ואחרי רבים מקושר למטה כנ"ל (בא"י):

ולא תענה על רב. * לנטות מדבריו, ולפי שחם יו"ד דרשו בו כן: אחרי רבים להטות. ויש רבים שאחה נועה אחריהם, ואימתו, בזמן שכן שנים המכריעין במחייבין יותר מן המחזקין, וממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות, שומע אני אבל היה עמהם לעוצה מכאן אמרו דיני נפשות מעין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה, ואונקלוס תרגם לא תהמנט מלאפח מה דבטיקך* על דינא, ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש: לא תענה על רב לנמת. אם ישאלך דבר למשפט לא תענה לנטות ללד אחד* ולסלק עלמך מן הריב אלא הוי דן אותו לאמתו, ואני אומר ליבשו על אופניו כפשוטו וכך* פתרונו: לא תהיה אחרי רבים לרעת. אם ראית רשעים מעין משפט לא תאמר הואיל ורבים הם" הנני נועה אחריהם: ולא תענה על רב לנמת וגו'. ואם ישאלך הגדון" על אותו המשפט אל תעננו על הריב דבר הנועה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמתו אלא אמור את המשפט כאשר שוינו טעמא: הרב * ומתבע לך * ישאלך * אמר * כד

אור החיים

אבל אם פתחו כולם לחובה פטור (שם י"ז.)²⁷⁷ ובל הכחוז כאן להסיר שני מכשולין אשר יכשל בהם חכם מאמלעות דין זה, הא' בהגיע משפט כזה ויראה חכם אחד מהשופטים²⁷⁸ שכל חבריו פתחו לחובה והוא חושב בדעתו כי הוא זכאי ויתחכם לומר אם נאמר זכאי הנה הוא ילא חייב כי יש שם עדה שופטת עדה מללת ומלאו דברי עושים הפך דעתי לזה איתחכם ואומר חייב שצוה תהיה סברתי מתקיימת שילא זכאי מטעם פתחו כולם וכו', וגם תהיה מקיים המוסר²⁷⁹ לבטל דעתי לפני דעת

המרוצין שאומרים חייב ונאמר חייב עמהם, לזה צו הכחוז ולזה על זה בדיוק לצל עשותו ואמר לא תהיה אחרי רבים לרעות פירוש כשתהיה סובר סברא אחת שבאומרך דעתך ילא זה הנידון חייב דינו וכגון שכולם אמרו חייב ואחך חושב זכאי לא תתחכם להיות אחרי רבים שאומרים חייב והוא אומר לרעות ותאמר אחך כדעתם חייב הפך מה שנראה לך כדי שילא זכאי כדעתך אלא אמור דעתך כפי מה שידעת במשפטי החורה ואין לך להתחכם על המשפט כי ה' הוא האלהים²⁸⁰ והוא שאמר

אור בהיר

קצב) פירוש לריב להיות לכל הפחות דין אי לזכות, או אלו הולכים אחר רבים, וחייב. קצב) פירוש האחרון. קצב) פירוש דין ארץ. קצב) מלשון יש אלהים שופטים. פירוש הוא יתבדך הדיין, והוא הקב"ה שאמר פתחו וכו'.

5

על דינא ברתך
ג ועל מסכניא?
ד ארי תפגע ה
ה חברה דרשעי את
ו ארי תחזי הקן
ז תחות טוענה ור

הוא וקולר יהא
תהדר. לא תחלו
הוא אזכנו והכבו
וגו'. הרי כי משם
של שמושי כי ו
שינוי טעמא * לזון
להטות הן

פתחו כולם לחוב
אם לך יראה ר
חייב הוא כמש
במשפט זה צלוי
שהוא חייב ככל
יאמר חייב הנה
חייב לזה יתחכ
אחרי רבים שא
ויש צוה גם כן
אחרי רבים²⁷⁷.)
פירוש לא תענ
רבים פירוש ז
כמשפט יחיד
כמות שהוא אי
בדעת אחת. וז

קצב) פירוש מה ז
בדעת כולם לחייב ו
הוא חייב, ואם יל
השמים. קצב)
להם שיגרום בדיעו
מאחר שנתן בדעת
למעלה מהשנת הן

6

אַחֲרֵי רַבִּים לְהַפְתִּי: וְדָל לֹא תִהְדָּר
בְּרִיבוֹ: ס ד כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֲיִבֶּךָ אוֹ
חֲמֹרוֹ תַעֲהֶה הַשֵּׁב תִּשְׁיִבְנוּ לוֹ: ס ה כִּי
תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱכָר רִבִּי תַחַת מִשְׁאֵל

על דינא בתר סגיא שקם דינא:
ג ועל מסכניא לא תרחם בדיניה:
ד ארי תפגע תורא דסנאך או
חמרה דמעי אקבא תתיבנה לה:
ה ארי תחוי חמרא דסנאך רביע
תחות טוענה ותתמנע מקמשבק

לקט בהיר

רש"י

יא) פי' עתידים ליתן את הדין ולא תהיה אהה עמהם, ופי'
תיבת קולר שלשלת וחבל הגחון זנאך השגויים והחייבים
למלך (הערוד): יב) זה פי' לא תהדר, מלשון הידור לא
תהדרנו ולא תכבדנו, ופי' בריבו דנינו, והסוף סיבת לזכות,
לומר, אין הפי' הידור וכבוד בדברים וצדקה לזכות לו פנים
שחקות וכדומה, שאדרבה דבר זה רגיל לעשות לעשיר, אלא
לענות המשפט אליו לומר אזכנו ואכבדנו פי' אזכנו כבוד כי לריך הוא למנון זה (רא"ם):

הוא וקולר יבא תלוי בזאת הרבים: (ג) לא
תהדר. לא תחלוק לו כבודי לזכותו דין, ולומר, דל
הוא אזכנו ואכבדנו: (כ) כי תראה חמור שנאך
וגו'. הרי כי משמש בלשון *למא, שהוא מל' לשונות
של שמושי כי (ר"ב ג), וכה פתרונו, שמה תראה
שנינו וסחאות *לשון

אור החיים

ואמר לבעות פירוש כשהכיב כוונתך לבעות ממה
שבדעתך בעיון משפט החורה שהוא חייב וזהה
מטה לומר זכאי כדי שילא חייב לבעות אחרי רבים
וילא חייב אלא חמור דעתך הגם שילא זכאי הפך
דעתך ה' זכהו"י. ועם משפט זה ללד כי ה' יושב
במסיבת הדיונים והוא ישפוט צפיהם וכשיראה
משפט מרומה"י והין זו מליאות לזכות הזכאי
יתחכם לפתוח כולם לחובה וזוה שילא זכאי זבה:
ג. ודל לא תהדר בריבו. ירמוז צחיצ בריבו"י)
על דרך אומרים ז"ל (ויק"ר ל"ד) כי העני
עושה מריבה עם קונו למה זן לכל והוא ברעב
וצעירות וכל הנותן פרוטה לעני ומפרנסו הרי זה
משצית ריב עני מעל השמים וזמן שאין חוק דלים
טענת עני היא טענה הנשמעת ומכודרת, ולזה יזו
ה' שלא יסוצבו הידור לריב העני עם קונו אלא

פתחו כולם לחובה זכאי לא אמר ה' שזכה זה אלא
אם לך יראה חייב"י) ולא שיראה לך זכאי שאז
חייב הוא כמשפט האלהים. עוד יש מכשול ב'
צמשפט זה באופן אחר והוא אם יראה בעיני חכם
שהוא חייב ככל הדיונים שאמרו חייב ורואה שאם
יאמר חייב הכה הוא יולא זכאי הפך דבריו שאומר
חייב לזה יתחכם לומר זכאי כדי שיוטה המשפט
אחרי רבים שאומרים חייב וילא חייב כפי כשרתו,
ויש זבה גם כן כפיית ראש בגמר המשפט לבעות
אחרי רבים"י), לזה אמר ולא הענה על ריב וגו'
פירוש לא הענה מענה על ריב לבעות"י) אחרי
רבים פירוש שהכיב כוונתך צמעך כדי שיהיב
כמשפט יחיד ורבים וזה יגיד שאם יגלה דעתו
כמות שהוא אין כאן בעיית אחרי רבים אלא כולם
בדעת אחת. וביאר הכתוב טעם הקפדתו על הדבר

אור בהיר

קצו) פירוש מה שאמר ה' בתורתו שאם אמרו כולם לחובה פטור אין הפירוש שדברו כולם לחייב ולגם כל עם, אלא הפירוש אם עלה
בדעת כולם לחייב וחייבוהו כמו שעלה בדעתם אז הוא זכאי, אבל בנידון דין שעלה על דעת דין אחד לפטרו, אם כן באמת כפי הדין
הוא חייב, ואם יאמר גם הוא חייב הפך דעתו, ועל ידי זה יפטרוהו, אם כן זה האחד מבעות הדין האמיתית שעלה עליו מן
השמים. קצו) פירוש הגם שבדבריו אינו נוטה אחרי רבים שהם אמרו חייב והוא אומר פטור, אבל בגמר המשפט הלא כסה ראשו
להם שיגרום דליוורו שילא חייב כדעת הרבים. קצו) לבעות מדעתך, כדי שעל ידי זה יתילד הדין של אחרי רבים. קצו) (קצו)
מאחר שנתן בבעות כל הדיונים כאחד לומר חייב, ואם אהה משנה ממה שנתן ה' בדעתך הרי הוא להטות. (ד) פירוש המשפט הוא
למעלה מהשגת הדיונים או פירושו מלשון מרמה, שהעדים יכולים לרמות באופן שאינו ניכר לאדם היראה לעינים. (א) ולא אמר

ספר

עשרה מאמרות

אמרות טהורות לאחד קדוש מדבר מילין
בדעת ובתבונה שר התורה אב החכמה
והבינה הרב הגדול בישראל מרנא ורבנא
כמוהר"ר **מנחם עזריה מפאנו** זצוק"ל

עם פירוש

יד יהודה

אשר חבר החכם השלם בתורת ה' תמימה
הרב המופלא מוהר"ר **יהודה ליב** ב"ר שמעון
אב"ד דק"ק ומדינות מגנצא

ונוסף עליו תוכן ענינים עם מפתחות
לפי סדר התנ"ך ש"ס, זוהר ומדרשי חז"ל.

יוצא לאור על ידי

בית מדרש גבוה לתלמוד והוראה **ישמח לב** - תורת משה
ומכון להוצאת ספרים וכתבי יד - ירושלים תשס"ה לפ"ק

מכריעות יפה כלפי מטה, עד כאן. ואולם ההטמנה למקצת עונות פירשו בהכרח למבל עון קצתו^{לא} ומקום הטמנתם יוכיח כי עם^{לב} התשובה המגיעת עד כסא הכבוד וזוונות נעשות כשגגות ועם זה^{לג} יחדו יכון לשון אחר שפירש רש"י בפרק אין בערכין [דף ח' ע"ב] טובש תופס מן העונות וכובשן במצולות ים, עד כאן. והכוונה שהזוונות שבהם מושלך שם מתחת כסא הכבוד ולא נשאר בלתי אם חלק השגה שהוא נקל להתכפר^{לד} וזוונות כל אדם שרובם בינותים ועליה בקש משה רבינו ע"ה כמו שדרשו^{לה} בסוף יומא על פסוק נושא עון ופשע וחטאה לפי שאפשר לצבור^{לז} ולעמוד בה. וזארבעה עמודיה הנכללים בסור מרע → פירש ישעיה, רחצו, עזיבת החטא. להזכור, חרטה. להסירו, ודוי שעל ידי כן הקטיגור מסתלק מנגד ומודה בקנס פטור^{מא} ולפי שהחוטא מאבד את העולם שנברא באותיות התורה נתקן הדין באלפא בית^א, והנה האותיות תחלה^{מא} עאלו למפרע קדם מלכא

יד יהודה

כהרדי אל שאתה ערשה לנו צדקה שאתה מגביה העונות מי ויכל לעמוד מפני משפטיך שיהיו מכריעין עד תהום רבה עד כאן והנך רואה שנוסחא אחרת נודמנה להרב בלשון רש"י בראש השנה ובערכין ומה שכתב הרב על שמו בראש השנה בפירוש כובש שמסתיר מן העונות תחת כסא הכבוד הוא בערכין לפי נוסחתינו ובקצת שינוי לשון ועל כל פנים צריך להגיה שם מן העונות כמו שכתב הרב שהאי הואיל שהכפות שוות אין צורך להטמין אלא קצת עונות בכדי שיכריעו הזכיות: (ל) מכל עון קצתו לא שמסתיר עון אחד דהא כתיב יכבת עונותינו בלשון רבים כמו שכתב הרב לקמן פרק ו' ועיין שם אלא על כרחך הפירוש שמסתיר קצת מכל עון ועון והיינו ע"י התשובה שבשבילה הזוונות נעשו כשגגות כמאמרם ז"ל בסוף יומא פ"ו: על פסוק שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך האי עון מויד הוא וכו' וחלק המויד לברו הוא מסתיר עד שלא נשאר כי אם חלק השוגג: (לא) ומקום הטמנתם שהוא הכסא הכבוד יוכיח שמסתיר מכל עון קצתו והיינו חלק המויד שנעשה בשוגג על ידי: (לב) התשובה המגיעת שם כמו שאמרנו ז"ל (יומא שם) שובה ישראל עד ה' אלהיך גדולה תשובה שמגיעת עד כסא הכבוד נמצא שעל פי שני הדרתשים הללו שיעור הפסוק כך הוא שובה ישראל עד ה' אלהיך עד כסא הכבוד להסתיר שם חלק המויד כי כשלת בעתך הזוונות נעשו כשגגות אחר שחלק המויד מסתתר שם: (לג) יחדו יכון לשון אחר ר"ל לכאורה נראה שהני תרי לשונות של רש"י סתרון אהדי דבריה פירש ההטמנה תחת כסא הכבוד ובערכין פירש במצולות ים וביותר כפי הנוסחא שלנו בערכין דפתח בכסא הכבוד ומסיים בהטמנת עונות בתהום רבה אמנם לפי הנזכר צדקו יחדו שתי השונות והיינו שהתשובה גורמת שמסתיר הקביה הקצת שהוא חלק הזון תחת כסא הכבוד וחלק השגה הנשאר שהוא נקל להתכפר כובש במצולות ים במדת מטה כלפי חסד: (לד) וזו המדה של מטה כלפי חסד היא מדת כל אדם שעל ידי התשובה נעשו להם הזוונות כשגגות: (לה) ביומא פ"ג ל"ו: אמר משה לפני הקביה רבש"ע בשעה שישאל חוטאים לפניך תעשים תשובה עשה להם זוונות כשגגות: (לו) לעמוד בה כי חלק השגה נקל להתכפר: (לז) די' עמודיה שמדה זו נשענת עליהם פירש ישעיה באמר רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע והם עזיבת החטא חרטה הלב ודי פה ותשובת הבאה ואלו נכללים בתשובת סור מרע ובשבילה השם יתברך ערשה מזוונות שגגות: (לח) הזכו חרטה כי יאמר לשון זך על הלב כמו זכיתי לבי (משלי כ'): (לט) הסירו מורה על הדין שכן על ידי הדין הקטיגור מסתלק ומפליג והולך לו כי מודה בקנס פטור ואין מקום לקטרוגו עוד והוא הטעם של הדין ובענין דאיתא בזהה פרשת פנחס עמוד תכ"ה מאן דמפרש חוביה בי דינא כדילין מניה בגין דבר נש קריב לגרמיה ולא אתון על פומיה ותו לא שביק למקטרגא לאולפא עליה חובא וכו' עיין שם וזהו הסירו רוע מעלליכם כלומר הקטיגור שהוא רוע מעלליכם כידע שמהעבירה עצמה נעשה הקטיגור הסירו והיינו על ידי הדין: (מ) לפי שהחוטא וכו' אנב זה נותן הרב טעם לשבח למה תקנו הדין באלפ"א ביתא וכן בתשר"ק: (מא) עאלו למפרע וכו' בתקונים תיקון כ"ח ח"ל המשכילים יזהירו אלון אנון וזהו לון שכל לאעלא קדם מלכא כל חז על תקוני מסטרא דגבורה עאלו כלהו למפרע בגין דאיהו דרועא שמאלא תשרי ודא איהו בראשית באחר בתשרי בגין דבמדת הדין

מקדם תשרי לעד שבו הדין ראה שאינו מתקן הקביה מאלו ואלו וש באבג"ד ובתשר"ק מ"ב חדא ומר אמר חדא ול אלא שאפילו התחילו קונו כגון נועץ צפרניו מ"ט שמושי המקור לכלו שיבא בפרק י"א שהו

אתאן לשמעתי

אתבר עלמא ובגין דא עא דמלה אמרתי עלם חסד יו עלמא עד דשתף לון בימינ את י' מן שמיה וברא בהון ג כ"י: (מב) ושם תשרי שבו (מג) כרבי אליעזר שסובר כן על דין: (מה) כסדר המורה על כן לתקן החטא נהגו גב הניחא לרבי אליעזר אבל לו אמיתא דר' אליעזר ור' יהו מתקפה מניסן שקרם לתש שבא לידי וכו' כמאמרם ז"ל מלת הרע הוא המקור והיה חדלו הרע שפירוש ויחרל: אלא הבבא ראשונה שיחרד הם בבחינת התשובה של ס דעדיפי ממדה זו והיינו כמו נחתמים לאלתר לחיים:

פרק ד' א) אתאן לשמעתי ר"ל זה שפירש רש"י על דבר מגביהו העון וסובלו כי כן כ יתברך אמר על העון אני ע וכו' כדאיתא בפרק החליל דכתיב ואשר הרעותי וחד ז פפא אמר מהכא ואת רוחי

→ **וְהָנַחְתָּ אֶתְכֶם וְהָנַחְתָּ** יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַרְבֵּה אֶתְכֶם וְהָנַחְתָּ
הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֶב: יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבוֹתְכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֱלֹף

רש"י

לקט בהיר

כלום¹⁰¹, הני חס חייבתי ממון שלא כדין נפשות הני
 נחצט, שנאמר (משלי כ"ג כ"ג) וקצט את קוצעיהם נפש
 (ספרי): (י) והנבם היום ככוכבי השמים. וכי
 ככוכבי השמים היו צחותו היום והלא לא היו הלא
 שנים רבות, מהו והנכס היום, הנכס (משולים)
 כיום קיימים (לעולם) כחמה וכלבנה¹⁰² וכוכבים
 (כס): (יא) יסף עליכם ככם אלף פעמים. מהו
 שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם¹⁰³, הלא אמרו לו,
 גדולים הראויים למנות אותם (בד"א): (גה) פי' ממ"ג חס הקב"ה דיבר לברך אותם אלף פעמים למה אמר דבר אחד ב'
 אומר "מי" יכול פי' אין מי שיכול וזה ודאי קשה: (ג)
 פי' בן נח שטעה בדין אינו חייב שטעות גוי מותר, משא"כ
 דין ישראל חס טעה שנגת חלמוד עולה זדון, ואפילו
 הוציא רק ממון שלא כדין נפשות הוא חייב, דכתיב אל הגול
 דל הרי שבגזילת ממון מדבר ועל זה אמר כי ה' יריב ריבם
 וקצט את קצעיהם (פי' גזול את גזוליהם) נפש, ולזה לא
 אוכל כי שגיאות מי יבין (במ"ח): (גד) ויהיה פי' לרוב
 לגדולה, וכמו מיצת הרבה שפירושו לדרכינו הגדיל (מ"ל),
 ואמר זאת להקדמה למניית שופטים, לומר שיש צניעם
 גדולים הראויים למנות אותם (בד"א): (גה) פי' ממ"ג חס הקב"ה דיבר לברך אותם אלף פעמים למה אמר דבר אחד ב'

אור החיים

והנבם היום דקדק לומר היום¹⁰¹, להעיר כי
 המאמר נחלק לב' זמנים, א' הוא צנעה
 השנית כשאמר להם לא אוכל לבדי ועל אותו זמן
 הוא אומר הרבה אתכם, והב' הוא בזמן שהוא
 מדבר עמהם צנעה הארבעים כמו שדקדק לומר
 והנכס היום וגו'¹⁰², ופירושו אומרו ככוכבי
 השמים¹⁰³ נחכוון על פי דבריהם ז"ל שאמרו
 (סנהדרין כ"ו) אין מנין לרשעים שהגם שיהיה
 מספרם רב אין ריבויים ריבוי, הא למדת שמנין
 הדיקים יתחס אליו הריבוי הגם שיהיו מועטים
 צמספר, והוא מה שנחכוון לומר והנכס וגו' ככוכבי
 פי' שאחר שהרבה אתכם עוד לכם שהנכס היום
 ככוכבי וגו'¹⁰⁴ פי' ודבר זה הוא גם כן גדר הריבוי
 שצחיחס ככוכבים ימנו לריבוי עלום:
יא. ד' אלהי וגו' ככם וגו'¹⁰⁵ פי' לדיקים ככם

אור בהיר

י"ד) פי' הגם שנחרטו כמו ב' אלפים צערך אבל על זה אין סייך לומר הרבה אתכם. (טז) שצנעה הב' היה מינוי
 השופטים. (טז) ואינו לפי פשוטו כמדברשו הרבה הגדיל, ואין הפי' הרבה אתכם יותר ממה שהייתם מקודם, ואינו נדגש מיצת
 הרבה, הלא הדגש על מיצת "ה" כלומר מה שאחס רבים בין היום בין כשלאחס ממלרים זה מעשי ה' הוא שהרבה אתכם
 ב"ה. (יז) והוא פשוטא שציוס שעמד בו מדבר. (יח) פי' מיימור מיצת "היום" נשמע שמה שאמר עד מיצת והנכס אינו היום
 פי' לא הרבה אתכם נוסף על זה היום שהנכס ככוכבים. (יט) ולא היו הלא שם מאות אלף. (כ) פי' כולכם לדיקים. (כא)
 מיצת ככם מיותר שמובן מאמרו אלף פעמים שזוונחו ממה שהם עתה, וגם קושית רש"י ז"ל מהו שוב ויברך וגו'.

ואתקינו
 אבקהתבון
 ב קמתן
 בתריהון:
 א תהיא
 בקחודי

ומשמועה
 ה ואונכס
 יס לא היו
 הזכיר שוב
 יחס כדאי
 עלמו (כס):
 מר. מהו
 אומר לכס
 ל'די וגו'.
 שראל חס
 יהוריד את
 יי, הלא כך
 גדיל והרים
 ונחנו על
 יוכל לשפוע
 ויחס מכל
 לא כך אמר
 חומות שאם
 חל אין צדק

התכמים והוא
 ' וגו' פי' כי
 היתה בכלל
 (צמדבר ל"ב)

לא שאמר
 ה אוכל לבדי
 תו לומר לא

קָמִיָּה סְהַדְוֹתֶיהָ: יֵאֵמַר
 בְּגִלְגַל שִׁמְךָ יי וְתִשְׁבּוֹק
 לְחֹבֵי אָרוֹם סָגִי הוּא:
 יב מִן הוּא דִּין גְּבֵרָא
 דְּדָחִיל מִן קָדָם יי
 ילְפָנֶיהָ בְּאוֹרְחָא
 דְּאַתְרַעֵי: יג נְפִשָׁה

בְּרִיתוֹ וְעֲדֹתָיו: אֵיִא לְמַעַן שִׁמְךָ יְהוָה -
 וְסִלַּחַת לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא: יב מִיִּזְהָ הָאִישׁ
 יֵרָא יְהוָה יוֹרְנוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר: יג נְפִשׁוֹ
 בְּטוֹב תִּלְוֵן וְזָרְעוּ יִירֶשׁ אֶרֶץ: יד סוֹד יְהוָה

בְּמִיבֹתָא תְּבִית וּבְגוֹי יַחְסְנוֹן אֶרְעָא: יד רְזָא דִּי גִלְיָא לְדַחְלוֹי וּקְמִיָּה לְאוֹדְעוֹתְהוֹן:
 רש"י

כלמיא נמכות (י): (יא) למען שמך. הרב, סלה לעוני: כי רב הוא. כי נאה לרצ לסלוח עון רב: (יב) מי זה האיש ירא ה'. הקב"ה יוכנו גדך שהוא יצחק, הוא דרך הטוב: (יג) נפשו בטוב תלין.

מצודת דוד

(יא) למען שמך ה'. המורה על הרחמים: כי רב הוא. אף שעוני גדול ורב: (יב) מי זה. מי שירא מה' וכוחר בטוב, אז ה' מלמדו ללכת בדרך שבחר, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל הבא לטהר מסייעין לו: (יג) תלין. כשימות

אבן עזרא

לנצרי בריתו. על דרך נוצר חסד לאלפים (שמות לו): (יא) למען. כי רב הוא. אף על פי שהוא רב, כדרך כי עם קשה עורף (שם לו ט) כי חטאתי לך (לקמן מא ה). ויש אומרים למען אודיע שמך, והנכון שירדע ששמך סלח: (יב) מי האיש. הוא הנכבד, כמו וחזקת והיית לאיש (מ"א ב ב). והטעם כי יראת

רד"ק

האמת: (יא) למען שמך. שנקרא טוב וסלח. וסלחת לעוני כי רב הוא. העון המיוחד שהוא גדול מכל העונות שעשה והוא עון בת שבע. ואף על פי שבקשתי מלפניך מחילה על אותו העון, אני שונה לך לבקש מחילה כי רב הוא: (יב) מי. מי שירצה להיות ירא ה' יכון לבבו, כי האל יעזרנו ויורנו בדרך

מדרשו חז"ל

וירא אליו ה'. וקובר מתים דכתיב ויקבור אותו בגי' (שם). (יא) למען שמך ה' וגו'. אמר דוד ונקיתי מפשע רב, רבונו של עולם את הוא אלהא רבא ואנא חייב חובי רברבין, יאי לאלהא רבא דשרי ושביק לחובין רברבין, הוי למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא. (שם).

(יד) סוד ה' ליראיו וגו'. מעשה ברבי יוסי שהלך להקביל פני ר' אליעזר כלוד. אמר לו מה חידוש היה בבית המדרש היום, אמר לו נמנו וגמרנו עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. אמר לו יוסי פשוט ידך וקבל עיניך, פשט ידו וקבל עיניו. ככה ר' אליעזר ואמר סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם, אמר לו לך אמור להם אל תחושו למניניכם כך מקובלני מריב"ז ששמע מרבו ורבו מרבו הלכתא למשה מסיני, עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, וקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא, והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית. תנא, לאחר שנתישבה דעתו אמר יהי רצון שיחזור עיני יוסי למקומן וחזור. (תגיגה ג).

בן עזאי דלא נסיב איתתא, איבעית אימא נסיב ופירש. ואיבעית אימא מרבו שמיע ליה. ואבעית אימא סוד ה' ליראיו. (סוטה ד:).

אמר רב מרשיא, דואג ואחיתופל לא הוו סברי שמעתתא. מתקיף לה מר זוטרא, מאן דכתיב ביה איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים ואת אמרת לא הוי סברי שמעתתא, אלא דלא סלקי להו שמעתתא אליבא דהלכתא דכתיב סוד ה' ליראיו. (סנהדרין קו:).

רבי אלעזר, מרא דארעא דישראל הוי, ואמאי קרו ליה הכי, דההיא איתתא דאיתתא דמא לקמיה דרבי אלעזר והוה יתיב רב אמי קמיה, ארתיה, אמר לה האי דס חימוד הוא. בתר הנפקה אטפל לה רב אמי, ואמרה ליה בעלי היה בדרך וחמדתי, קרי עליה סוד ה' ליראיו. (נדה כ:).

איזה הוא סוד ה', זה המילה שלא גילה אותה מאדם ועד עשרים דורות עד שעמד אברהם ונתנה לו. אמר לו הקב"ה אם אתה תימול חטול. מהו סוד, סי' שישים וש' ד' ארבע הרי

ב ותרין
 חביא
 עונתי
 עונתי
 הלכתיה
 לנטרי
 מה מטמא
 הדך וגו',
 כיס כו'.

הוא את
 ולא יסורו
 לשלם חסד

איזה הדרך
 טיהיה להם
 סוד, ואחרי

מי בראשית
 ו אם תטיב
 עים ושבים
 לבם לדעת
 ורכו, והוא
 בפתח"ת
 וזת ה'. כל
 ללכת בהם,
 גרי בריתו
 בלו להכיר

עונשו אמרה
 א מה עונשו
 ה חוטא מה
 הוא דכתיב
 שהוא מורה
 לרצחני ערי

ללא: התורה
 עינו שהקב"ה
 מ את הצלע,
 חולים דכתיב

12

ספר

עוד יוסף חי

זאת המחברת, היא המדברת, דרושים ורמזים בקרני אורה, המה מקראות חמשה חומשי תורה, אשר חנני האל הגדול הגבור והנורא, בחסדיו הטובים, וברחמי המרובים, ועוד בה עשיריה, סולת נקה, מסקי הלכות, סדורות וערוכות, אשר אני הצעיר דורשן בעזרת האל וישועתו, בתוך קהל רב עדת ה' ונחלתו, מדי שבת בשבתו, כי יבוא אליו העם בבית אלהים במקום השראת שכינתו, למרש ולדרוש להם מקראי תורתו, אנכי איש קטן

הצעיר יוסף חיים יצ"ו

בן כמוהר"ד אליהו בן כמוהר"ר משה חיים זצ"ל וקראתי לחיבור זה בשם

עוד יוסף חי

ככתוב בהקדמה לקמן

והא רעוא, שיקובל ברצון לפני ה' יתברך, וחכני בחסדו הגדול לחדש תמיד חדושי תורה, באמת ובסברה ישרה, ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ואזכה ללמוד וללמד תמיד תורה לשמה, לאורך ימים ושנת חיים, אמן בן יהי רצון.

מה עיר הקדש ירושלם תוכב"א

שנת תשמ"ה לפ"ק בא סימן

עוד יוסף חי - רבי יוסף חיים מבגדאד זיע"א

ירושלים עיה"ק

א"י ביוסר, מא"כ בהיותך בחי"ל הוא דרך מעוקס ע"ש.
 וכן כאלו א"ל שכולכם, ר"ל לשורשכם, וכלו הכי האמורי,
 זה הכי המוריה, שאם הסיר א' מן האמורי ישר מוריה,
 ואות א' שנתך השם הזה הוא רומז על בהמ"ק שהוא
 מקום אחד ומיוחד לבדו הנסון בהר המוריה. ואל כל שכיניו
 רמז בזה לתואר קדוש אשר אלויותיו הם שכינים לאלויות
 הר, כי מלך אחד של הר י"ש ק"ד, ומלך הב' י"ש לאלויות
 ר"ן, הרי כאלו י"ש לירוף קדוש, כי בנבואתם שם תזכו לתואר
 קדוש, אשר לאלויותיו עומדים שכינים לאלויות הר, ואמר
 בערבה רמז בזה על הארץ הבהיה שהיא בירושלים של
 מעלה ומאירה בירושלים של מטה המבונת אליה, וידוע כי
 אות ע' רבתי של שמי ישראל היא הארץ גדולה מלך
 הבהיה, וזהו בערבה חלק הבהיה לשמים וקרי בה ע' רבה
 שהאיר לכם, ובהר ובשפלה רמז למדת העטרה האלויות
 שהנפשות שלכם ח"פ-פ שהם גבוהים ורמים שעומדים ברום
 עולם, הנה הם בעיניהם שפלים שעומדים בשפלה ר"ל במדת
 השפלות, ובניחאכס שם למקום שהוא במינת ענוה תקנו
 לכם מדת הענוה והשפלות :

ואמר עוד ובענין זו החכמה, כי החכמה התייחס לדרום
 כמ"ש רז"ל הרולה להחכים יורים ולכן החכמים
 נקראים וקני הנגב, וידוע מ"ש רז"ל אורח דארץ ישראל
 מחכים, ובה פרשתי בס"ד מדרש רז"ל, א"ל הקב"ה למרע"ה
 משה חכם אלה והבקש להנגב לארץ, בחמיה, והיינו ר"ל בשלמא
 אחרים משחוקקים ליכנס לארץ כדי לשאוב חכמה דאורה
 דא"י מחכים, אך אלה חכם שלם בחכמה, ואין אלה לרץ
 לאורח דא"י, ולזה אמר כאלו שהליכתם שם להר האמורי
 ת כי לחכמה שמייתוסה לנגב, ואמר וצחוף הים שחזו
 לאהבה שלימה שהיא בחכמה ודבור ומעשה, ונ"פ אהבה
 עולה על, ורמוזה בחוף הים, ר"ל שפת אלויות י"ש, כי
 קודם יו"ד י"ש אלה ע"י וקודם מ' י"ש לאלויות ל' הרי לאלויות
 ע"ל שבהם רמזו אהבה שלימה שיש לישראל בהקב"ה
 בעבודה תמה של מחשבה ודבור ומעשה, גם נרמז באלויות
 ע"ל העומדים בחוף אלויות י"ש על ע"ל אלויות של ע"ב
 ס"ג מ"ה ב"ן, שיביה להם דבקות בשמו יחברך בארבעה
 מילואים הנו' כמ"ש ואחם הדבקים בה' אלקיכם :

ואמר עוד ארץ הכנעני והלבנון, והיינו כנעני רמז
 ליה"ר, כמ"ש רז"ל ע"פ כנען בירו מאזני
 מרמה לעבוק אהב, והלבנון זה יהו"ט לשון לובן שמלבן
 עונות ישראל, והלדיק השלם משוב איהם ביהר כמ"ש
 רז"ל ע"ב כי מלאת את לבבו נאמן לפטר, לבו לא נאמר
 אלא לבבו דקאי על שני ירשים שכל אחד נקרא לב השוה
 אחס בעבודת השי"ת, ו"ש ארץ הכנעני זה יהו"ה, והלבנון
 זה יהו"ט שניהם ארץ אהת נעשו בהשוואה אחת לעשות
 רטון אבינו שבשמים, וארץ הוא לשון רטון, כמ"ש רז"ל
 למה נקרא שמה ארץ וכו'. ואמר עוד עד הנהר הגדול
 נהר פרת, כלומר תוכלו להעלות הארות מ"ן עד יסוד
 הבהיה שנקרא נהר פרת שהיא סוד עוה"ב, והמעלה שם
 נקרא בין עוה"ב :

ד' אלקיכם הרבה אחכם והכנס היום ככוכבי השמים
 לרב. ג"ל בס"ד אע"ג דקרינן לרוב צו"א"ו לרב
 כתיב, ודרשינן המסורת בדרך הלכה, והיינו דארו"ל הנשמה
 עולה למעלה בכל לילה בעת שינה והיא מורה על כל חטא
 שהעלה ביום, וחיתמתה על הודאחה, שאמר וביד כל אדם
 יתחום, ובהבחי במ"א שדבר זה הנעשה לישראל שהעלה
 נשמתם למעלה ולהודות על חטא הוא טובה גדולה לישראל
 יען כי על כל מעשה שיעשה האדם ביום י"ש מלאכים
 ממונים על זה שיעידו על כל מעשה האדם שיעשה ביום, אך
 עוה"ב מוכרת שהיה ביום השני, יען כי אין דנים בלילה,
 וב"ד של מעלה יושבים ודנים ביום על מעשים שעשה האדם
 ביום שקדם, וכן עוה"ד כל יום דנים על יום אחמול, וידוע

כי על כל מעשה רע שיעשה האדם המחייב קנס כב"ד של
 מעלה כפי ערך העון כדון מועל בקדש שמים, וזה הקנס
 הוא מלכוד עונש העיקרי של כל עון ועון, ולכן כיון
 דהנשמה עולה בלילה ומודה על העון הנעשה ביום שהוא
 וחיתמתה בו קודם שיעידו המלאכים ביום למחרתו, נמלאת
 היא מודה בקנס, ונשפרת ע"י הודאחה לפי סברת רב
 דס"ל בגמרא דקמא דף ע"ה מודה בקנס ואח"כ בלא
 עדים פטור, ואע"ג דשמואל פליג וס"ל דחייב אפשיקא
 הלכהא כרב דפטור, ובזה פרשתי בדרשותי רמז הכתוב
 בנבואת בלעם שאמר אוי מי ימיה משמו א, קרינן ביה
 משמואל, דלפי סברתו מודה בקנס חייב, וז"ש דוד הע"ה
 ושלחה לעוני כי רב הוא, פירוש ושלחה לעוני שהודתי
 עליו ויש לי דין מודה בקנס דפטור, יען כי רב הוא הפועל
 אלו, רב דייקא רבוא חטוב מופלא שבב"ד שהוא גדול
 משמואל המחייב אפשיקא הלכהא כוותיה דרב, הרי י"ש לי
 אילן גדול לסמוך בו, וידוע כמו שרבינו הקדוש נקרא רבי
 כנסת, כן נקרא רב אבא בשם רב כנסת בכלויה תלמודא :
ווי"ש ה' אהיכם הרבה אחכם. כלומר הרבה אחכם
 במעלה שנתן רשות לנשמות שלכם לעלות למעלה
 כדי להודות על מעשים שלם קודם שיעידו העדים למחר
 ביום, שבה יהיה לה דין מודה בקנס, ואח"כ בלא עדים
 דפטור, ולכן והכנס היום, דהיינו ביום שבא אחר הלילה
 שהודתי בו הנשמה נחשבים דריקים ככוכבי השמים ע"י
 הודאחה זו לרב, ר"ל לפי סברת רב דס"ל מודה בקנס.
 ואח"כ בלא עדים פטור, והלדיק ביינו דמזה לכוכבים
 דכתיב ומלדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד :

13

אברהם יובן בס"ד רמז הכתוב בפרשת משפטים לא
 היתה אחרי רבים לרעות ולא הענה על רב לנשות
 אחרי רבים להטות, וידוע דרז"ל דרשו אע"ג דקרינן ריב
 כתיב רב ללמד שאין חולקין על מופלא שבב"ד, ולפי דרבינו
 ג"כ דרשינן כאן לא הענה על רב הוא רב חבירו של
 שמואל דס"ל מודה בקנס ואח"כ בלא עדים ה"ז פטור
 והכי קאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות דאע"פ שיש
 רבים מלמדים חובה ומיעוט מלמדים זכות, אהת תלמד
 זכות כמזעזעים, ול"ז לא תהיה אחרי רבים לענין לדון
 לרעה, כי מדתו יחברך רב חסד מטה כלפי חסד,
 ועוד אפי מלוא אוקף בפירוש לא הענה על רב הוא רב
 מארי דתלמודא לא חתלוק בדיון מודה בקנס אלא הפסוק
 הלכה כרב, ואפילו שאתה נותן בזה אחרי רבים לא תוון
 מסברתו של רב מאריה דתלמודא הנקרא בשם רב כנסת
 בכלויה תלמודא :

איכה אשא לבדי עיראכם משאכם וריבכם. לרץ
 להבין מה ענין שלשה לשונות אלו דנקיט
 דנראין ענין אחד הם. וג"ל בס"ד דידוע אולר יש למעלה
 שנקרא דלי וישראל נשפעים מחוכו, אך אוה"ע נשפעים
 מעט מן המעט מהנטף ממנו, וכמ"ש הן גוים כמר
 מדלי, והשפעת ישראל שהיא מן דלי מלא תלויה בשלימות
 הלימוד של התורה הנקראת מים, וכמ"ש יז מים מדליו
 וזרעו במים רבים, כלומר איתמי יז מים הוא השפע
 שמכונה בשם מים מדליו, ר"ל מן הדלי הנו' הוא כאשר
 זרעו אלו ישראל זרע וא"ו הם צמים רבים, הוא עסק
 התורה שנקראת מים שיטסקו בה ברבוי, כי שלימות הלימוד
 יהיה מלרוץ שלשה אנשים שהם רב וחבר ותלמיד, כמ"ש
 בגמרא הרבה מורה למדתי מרבותי ויותר מחבירי
 ומתלמידי יותר מכולם, וידוע כי עסק התורה רמז
 באת ל', כי אות ל' במילואו משמעותו לימוד, ושלשה אלה
 שהם רב וחבר ותלמיד נרמזים בלומת אות ל' כי הוא
 ג' ווי"ן ואות ו' הוקף זה הוא כנגד הרב ואת ו'
 האמצעי השעוה הוא כנגד החבר, ואת ו' השפל למטה
 הוא כנגד התלמיד כי מכל שלשה אלו ישיג האדם

ספר בונה ירושלים

והם שלשה דרושים מיוסדים לבאר מאמרי חז"ל במוב טעם
ודעת. דרוש א' לשיק פ' חזון. דרוש ב' לשיק פ' נחמי.
דרוש ג' לשיק שמכרכין בו ר"ח אלול, וגם הספר על כבוד
אדמו"ר הגאון המפורסם כו' כקש"ת טוה' שמואל זצ"ל
בהרב מהרי"ל ז"ל מאהליווער הנאביד דקיק בייאליסטאק יצ"ו.
וגם הספר על כבוד הגאון המפורסם
טוה' עזריאל הילדעסהיימער זצ"ל הרב מברלין יצ"ו.
וגם טעמי דקראי וחידושים בש"ס.

ממני הצעיר שבכהונה תיים אורי בהגאון המפורסם וכו'
כקש"ת טוה' בצלאל הבהן זצ"ל טו"צ כפ"ק ווילנא
בזארעצא בעהמ"ח ספר דברי תיים, ומנחם ציון.

ירושלנא

בדפוס ר' יהודא ליב ט"ן נ"י, כ"ד אליעזר ליפמאן ז"ל.
שנת בונה ירושלים לפ"ק

БОНЕ ІЕРУШОЛАИМЪ.

Звездитель Іерусалима. Проповѣди Х. У. Кагана.

ВІЛЬНА.

Въ типографіи Л. Л. Маца, на Завальной
улицѣ д. Вендорфа.

1899 г.

בונה ירושלים

יד

את הדבר וז"ש יחל ישראל ה' והרבה עמו פדות כי יש לנו הרבה זמני גאולות . הייט אם נזכר יהיה הזמן דלחישנה ואם לאו יהיה הזמן דבעשה . הזמן המוכן המיועד להגאולה . וז"ש והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו . הכוונה מזה ע"פ מאמחז"ל נשבע ה' בכסף כבודו שאין השם שלם ואין הכסף שלם עד שילחם מלחמת עמלק שחסר להאזרחות ה' א"א הייט ה"ו להשלים שם היה לשם יה שלא נכתב בו כל השם ואלף להשלים הכסף . וז"ש כי יד על כס יה ולא נאמר כסף ולא השם במילתו וזה נחן לטו הקב"ה משכון אשר יפדה אותנו וז"ש והו"א פי' בשביל אותיות ה' א"א שאין השם שלם ואין הכסף שלם . ע"כ מובטחים אנחנו שבוודאי יפדה השי"ת אותנו מכל עונותינו :

ועכשיו נשובה אל ראשית הדרוש . לבאר אשר החמלנו בזה . הקרא דשופטים ושופטים תחן לך . אשר עמדנו בזה מדוע נכתב בלשון יחיד . אך יבואר ע"פ מש"כ רבינו השל"ה הק' כי האדם בעלמנו הוא העולם קטן והחושים והאיברים של אדם הם הנקראים שערים של האדם כמו הפה והאזניים והעיניים . וכמ"ס ולא תחורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אחס זונים אחריהם וכמאמר חז"ל עיני ולבי הם חרי סרסורי עבירה וז"ש שופטים ושופטים תחן לך פירוש שכל אחד ואחד צריך ליתן עליו שופט ושופט וכדכתיב פלם מעגלי דרכיך ובכל דרכיך דעהו . וז"ש שופטים ושופטים תחן לך הייט שכל אחד ואחד צריך ליתן עליו שופט ושופט בכל שעריך היינו השערים של אדם עלמנו היינו פינא וליבא אשר הם סרסורי לעבירה צריך ליתן עליהם שופט ושופט ותדע אשר ה' אלהיך נותן לך והגל מלח השי"ת וכדכתיב אם יסחר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' ופי"ז אם יעלה במחשבתו יגיע אלנו הבושה והיראה וכמ"ס רבינו החיי אדם בספרו ח"א כלל א' . וז"ל וכ"ס כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה אותו במעשיו וכדכתיב אם יסחר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' מיד יגיע אליו היראה וההכנעה מפחד השי"ת ובושתו ממנו חמיד כו' ע"ס וז"ש אשר ה' אלהיך נותן לך . זו היא הכוונה ע"פ דרך המוסר מאלו הכחובים . אך באמת כי זה קאי על מלחמת ישראל . והעיקר מהמלחמה היה הענין מאחדות אשר כל ישראל נעשו כאיש אחד וכדכתיב ה' עוז לעמו יתן ה' יצרך את עמו בשלום . פי' עיקר העוז והגבורה אשר נחן השי"ת לעמו הוא כאשר יברכם בשלום . ולכך נכתב בלשון יחיד והשי"ת יכפר עונותינו ונזכה לביאת משיח דקטו ולהקץ דלחישנה במהרה בימינו אמן :

ונסיים בדבר טוב הגה דהע"ה (תהלים כ"ה) אמר . וסלחתי לעוני כי רב הוא . ול"ל בזה האם בשביל זה כי רב הוא לכך יסלח לעונותיו . אך יל הכוונה ע"פ דרך המוסר ע"פ מאמחז"ל במס' צ"ק (ע"ה ח') מודה בקנס ואח"כ באו עדים רב אמר פטור ושמואל אמר חייב וזוה הוא הלכה כרב שפטור . והגה גבי עבירות כתיב ומודה ופוזב ירוחם הייט כי הוא מודה על העבירות ושעשה תשובה . אבל אח"כ יבואו עדים היינו המלאכי חבלה אשר נבראו מהעבירות שעשה וכמאמר התנא באבות העובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד אך הגה בזה הלכה כרב שמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור וע"כ אנחנו מהוודים ואומרים שאין אנחנו עזי פנים וקס' סורף לומר לפניך לדיקים אנחנו ולא חטאנו אבל אנחנו חטאנו ולפי שאנחנו מודים ומחודים ע"כ תמחול אותנו על כל עונותינו ואף שיבואו אח"כ עדים היינו המקשרים

16

המקטרגים מהעצירות שנבראו אבל הלך הלכה כרוב שמודה בקנס ואח"כ בלו עדים פסור וז"ש וכלחת לעוני יען כי מודים ומחודים אנו וכלכתיב מודה ועוזב ירוחם חף שאח"כ יבואו עדים אך כי רב הוא פי' הלכה כרוב שמודה בקנס ואח"כ בלו עדים פסור לכך שפיר וכלחת לעוני . ויחן לנו השי"ת שנה טובה שנת ברכה והכלמה שנת גאולה וישועה אמן :

דורש לציון

הספר על פטירת כבוד הגאון הגדול הצדיק המפורסם לשם ולתהלה אדמו"ר כו' בקש"ת מוה' **שמואל** בהרב **מהר"ל זצ"ל מאהליווער** הנאב"ר בק"ק ביאליסטאק יצ"ו נאסף אל עמיו ביום י"ט סיון תרנ"ח בק"ק ביאליסטאק יצ"ו .

בשמואל (ח' ג') ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה' אשר שם ארון אלהים ויקרא ה' אל שמואל ויאמר הגוי וגו' וז"ל בזה על חזיה נרות נאמר זה אם על נרות המנורה הלא הם היו דולקים מערב עד בקר וזה היה קודם עלות השחר ואם על נר המערבי שבמנורה אשר זה נקרא נר אלהים הלא זה היה דולק כל המעט לעת וכמאמר חז"ל במס' שבת עדות היא לבתי עולם שהשכינה שורה בישראל . ומה הוא עדות אמר רב זו נר מערבי שהיה נוחן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים וא"כ על חזיה נר נאמר טרם יכבה וגו' . ועוד ושמואל שוכב הלא חן ישיבה בעזרה הלא למלכי בית דוד בלבד וא"כ חן שוכב שמואל בהיכל ה' . אך על שכיבה יש לחקך כמו שהרמב"ם יונחן בן עוזיאל ז"ל ושמואל שכיב בעזרת ליוואי וקלא אישתמע מהיכל ה' דחמן ארוגא דה' וכו' ע"ס . אך על הגרות לדין להבין בזה . ולהבין נקדים מאמחז"ל במס' שבת קנ"ג ח"ל רב לרב שמואל בר שילת אחים בהכפדאי דהחם קאימנא ובהה רש"י ז"ל פירש הכוונה מזה משום שהנפטר בעלמו עומד בהספד ושומע ההספד ע"ס . אך יש לפרש גם מאמחז"ל הג"ל . ע"ס מה שידוע שהאדם נקרא הולך שהולך ממדריגה למדריגה והמלאכים נקראים עומדים בדרכיהם שרפים עומדים ממעל לו וזשה"כ בזכריה ונחתי לך מהלכים בין העומדים האלה היינו בין המלאכים הנקראים עומדים אבל לך חתי' המדריגה מהולך כי אדם הולך ממדריגה למדריגה . אך זה הוא דווקא בעוה"ז וכל כל לדין להקרא בשם הולך אבל לאחר מיתתו גם הלדיקים נקראים בשם עומדין . וכמאמר חז"ל במס' (שבת ל') במחיים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המלות כי היום לעשותם ולא למחר לעשותם ומי שטרם בע"ש יאכל בשבת . פי' להמדריגה שהגיע בעוה"ז האקרא ערב שבת . אבל שם יעמו כל יגיעי כח בשלום על משכבם . ואף כי אמרו חז"ל גדולים לדיקים במיתתן יותר מבחיהם היינו כי שם יגיעו לתשלום שבת כי היום לעשותן ולמחר לקבל שבתן אבל בבחינת עשיה יוכל להיות רק בעוה"ז אבל בעולם הבא הוא רק בבחינת עומד וכמ"ס :

ובזה

ספר

חידושי תורה

המכיל בקרבו אוצר בלום מחידו"ת ודרשות שנאמרו לפני
תלמידי ישיבה"ק דקרית יואל ע"י מורינו

הגה"צ **מהר"א ט"ב** שליט"א

אב"ד ור"מ פה קק קרית יואל יצ"ו

שנת תשס"ג

יצא לאור ע"י

וועד להוצאת ספרי הגה"צ אב"ד ור"מ קרית יואל שליט"א

לרגל שמחת נשואי נכדתו הכלה תח"י

בת בנו הרב אב"ד דקהלתינו באנטווערפן שליט"א

רח"ח חשון תשס"ה לפק - פה קרית יואל יצ"ו

כיון שבא עליהם עמלק והקב"ה צוה למחות את זכרו כי צשקר יסודו דבאמת כבר נשלם זמן הגלות על ידי מחשבתם שחשבו להרע לישראל הרי מזה דבני נח אמרינן מחשבה כמעשה דלדידהו חזי שיעור אסור מה"מ וא"כ גם אדה"ר חטא באלו ח"ש מען הדעת ולכן נתחייבו ישראל בזיכורים לכפר על חטא אדה"ר, ולזה נסמכה פרשת מחיית עמלק לפרשת זיכורים כי מזה ראיה שאדה"ר חטא גם בחזי שיעור וצריך לכפרה, ועל זה ממשיך הכתוב ואומר וענית ואמרת לפני ה' ארמי אובד אבי, ולכאורה קשה הכי עלתה צידו לעקור את הכל ח"ו, אלא שבביל שחשב לעשות חשב לו המקום כאילו עשה, ומטעם זה אף אחר שירדנו מצרימה הוציאו ה' משם ציד חזקה ובורע נטויה ובמורא גדול ובאותות ובמופתיים במדה גדושה יותר ממה שהשיגו ידיהם לעשות, שחשב הקב"ה כל מה שחשבו להרע לישראל הענישם, כי דבני נח מחשבה רעה מצטרפה למעשה, וא"כ אף חזי שיעור אסור מה"מ, ובדין צריך אדה"ר לכפרה.

* * *

(לש"ש ארת ו) דעבירה בשלימות הוא מעשה ומחשבה אבל אם יש לו רק מחשבה לצד הוא חזי שיעור עבירה, עי"ש. ולפי זה לר' יוחנן דס"ל דחזי שיעור אסור מה"מ הרי מענישין על המחשבה כמעשה, אבל לריש לקיש דס"ל דח"ש מותר מה"מ אין מצטרף מחשבה רעה להיות כמעשה ליענש עליו.

אך כתב הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ט ה"ו) ללא נאמרו שיעורים לבני נח, וא"כ נאסרו אף בחזי שיעור ולפי"ז הרי גם מחשבתם נחשב כמעשה, וא"כ כבר נשלם הזמן ונסתר טענתו של עמלק, ולכן צווחה המורה חמחה את זכר עמלק מחמת השמים.

והנה כתב צכסף נבחר בשם קדמון אחד דהזיכורים היה לתקן חטא אדם הראשון, (וכ"כ החיד"א בחומת אגף בפרשתן דלכך צונו הבורא ולקחת מראשית כל פרי האדמה לכפר על חטא אדה"ר שבעבורו נתקללה האדמה, עי"ש). אמנם כתב ביושב אזהלים (פ' בראשית) כי אדם הראשון אכל חזי שיעור של ען הדעת דסבר חזי שיעור מותר מה"מ. ולפי"ז קשה למה הוצרך לכפרה, אכן

פרשת נצבים וילך

הכעסתם למקום ולא עשה אחכם כלייה והרי אחס קיימים לפניו, וקשה היאך יתכן שבא משה רבינו להקל בעיניהם ענין התוכחה לבל יסחדו מאימת הדין והלא והלא כבר אמרו חז"ל (בבא קמא ג.) כל האומר הקב"ה ומרן יוותרו חייו, וז"ב.

7 ← אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם וקניכם ושוטריכם כל איש ישראל. כתב רש"י"ל לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שמים הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, המחיל משה לפייסם אחס נצבים היום, הרבה

די הלדקה הוא בפני צי"ד ועל ידי זה מועיל
התשובה כי מודה בקנס לפני צי"ד פטור.

וזה שדרשו במדרש אם אחס רוצים לעמוד
בדין עסקו במורה, ביאור הענין על פי
מה ששינו במס' אבות (פ"ג מ"ה) שנים
שיושבין ועוסקין במורה שכינה שרויה ביניהם
הרי דבעת עסק המורה איכא השראת
השכינה ומועיל תשובה דהוי במקום צי"ד
ובפני בעל דין.

ובוח מיושב דברי רש"י ל כי כששמעו ישראל
הקללות והעונשין לעוברי מצותיו,

חשבו ננפסם כי אף אם ישונו בכל לבנם
ויתודו את חטאתם במעלם אשר מעלו
אעפ"כ אין בכך כלום כי ההודאה בקנס צריך
להיות דוקא במקום צי"ד ובפני בע"ד, ועל
כן התחיל משה לפייסם אחס נצבים היום
כולכם וגו' הרצה הכעסם למקום ולא עשה
אחסם כלייה והרי אחס קיימים לפניו, כי
בני ישראל על ידי ענוותנותן הוי במקום
צי"ד ובפני בע"ד ושפיר יועיל תשובתם לפני

הקב"ה.

* * *

פרשת האזינו

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ
אמרי פי, וכחצ בצור החיים הקדוש
בפרשתן, שנחכוון משה רבינו לדבר עם
הדרגות שונות הנמצאים בישראל, שמים רמו
לחשובי העדה שהם במדרגה גדולה בבחינת
שמים, וארץ כינוי להמון העם שהם בבחינת
ארץ, עי"ש. וכבחינה זו כתב החיד"א בפרשתן,
דשמים רומזו ללדיקים.

ונראה על פי מה דאיתא בגמרא (תענית כא):
בסורא הוות דברתא, בשיבנותיה דרב
לא הוות דברתא, סברו מיניה משום זכותא
דרב דנפיש, איתחזי להו בחלמא רב דנפישא
זכותיה טובא הא מילתא זוטרא ליה לרב, אלא
משום ההוא גברא וכו', ודקדק המהרש"א
דאדרבא משום דנפיש זכותיה כל שכן דראוי
להגן דיש בכלל מאחיים מנה.

וביאר ח"ו זללה"ה צישמח משה (פי בלק)
וכעין זה כתב בגור הקודש (ב"ר פמ"ט
סי"ד), על פי מה שכתב הרשב"א (מובא בב"י
י"ד סימן קי"א) גבי שתי קדירות של היתר,
שנפל איסור לחוץ אחד מהן, אם אין בכל אחד
מהן כדי לבטל האיסור, שתיהן מטטרפות
לבטלו, אבל אם יש באחד מהם כדי לבטל לא
אמרינן דמטטרפות, כי אין מטטרף לבטל
האיסור אלא מה שנכנס בגדר הספק, ומכיון
שיש באחד כדי לבטל האיסור ואינו נכנס בגדר
הספק אינה מטטרפת לבטל, עכ"ד. ומעשה
לדיק גמור רב דנפישא זכותיה טובא, אינו
נכנס בכלל הגזירה ולכן אינו יכול להגין לבני
דורו רק אם לא נתמלא קאחס, אבל לדיק
שאינו גמור שגם הוא כלול בתוך הגזירה, כיון
שנכנס בגדר הספק ראוי הוא להגין אפילו אם
נתמלא קאחס, כי הקב"ה מצילו כדי שלא

בגוים למולי עלמא יש שליח לדבר עבירה, ואף להפרשת דרכים דרך נשפיכות דמים יש שליח לדבר עבירה, אין לך שפיכות דמים גדול מזה להמית את כל עדת בני ישראל, ע"ש. ועוד קשה לי להפילו אם נימא כדעת המהר"ט דאף צבן נח אין שליח לדבר עבירה, מכל מקום הרי בלעם היה שליח בשכר, וכתבו האחרונים (שו"ת מהר"א חו"מ סי' קע"ח וסי' קפ"ב) וכן כתב א"י זללה"ה בעניי חיים (ח"ב פ' בלק) דבשליח בשכר יש שליח לדבר עבירה, וכיון שבלק שכר את בלעם, הרי יש שליח לדבר עבירה ומתחייב בלק עונש.

אמנם יש חולקים בזה וס"ל דאף בשליח בשכר אין שליח לדבר עבירה, עיין בשער משפט (חו"מ סי' קפ"ב סק"א). ונ"ל להביא ראיה להחולקים, דבמס' צבא קמא (דף ע"א.) פריך במשנה דגנב וטבח ביום הכיפורים משלם תשלומי ארבעה ותמשה, אמאי נהי דקטלא ליכא, מלקות מיהא איכא, וק"ל דאינו לוקה ומשלם, ומשני דמיירי בטובח על ידי אחר, ופריך וכי זה חוטא וזה מתחייב, אמר רבא שאני הכא דאמר קרא (שמות כא לו) וטבחו ומכרו, מה מכירה על ידי אחר אף טביחה על ידי אחר, ע"ש בגמרא. ולכאורה לשיטת האחרונים דבשליח בשכר יש שליח לדבר עבירה, למה מתוך רבא דבטביחה ומכירה מתחייב על ידי אחר, היה נ"ח יותר לאוקמי מתניתין בשליח בשכר, שזהו חידוש דין בכל התורה כולה דבשליח בשכר יש שליח לדבר עבירה, ועל כרחך דאף בשליח בשכר אמרינן דאין שליח לדבר עבירה.

אבן יש לחלק ולומר דכיון דהא דאין שליח לדבר עבירה ילפינן הכי מקרא במס' קידושין (דף כג.), אם כן דוקא בשליח ישראל אמרינן שאין חילוק בין שליח במנע ובין שליח בשכר אין שליח לדבר עבירה, מה שאין כן צבן נח אף המהר"ט

מודה דבשליח בשכר יש שליח לדבר עבירה, ומיושב הא דקאמר במדרש דצבן נח שהרג את הנפש על ידי שליח חייב מיתה, דמיירי בשליח בשכר, וצבן נח בשליח בשכר יש שליח לדבר עבירה, ולא קשה קושית הפרשת דרכים מהא דאמרינן שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני, שבהסתמת הנחש לא היה שום שכר, משום הכי אי טוענין ליה לא היה מתחייב מסברא דדברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין.

וזהו ביאור דברי הכתוב לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו' ואשר שכ"ר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך, כלומר שהיה בלעם שליח בשכר, וצבן נח בשליח בשכר יש שליח לדבר עבירה, ועוד שהשליחות היתה לקללך, והוי שפיכות דמים, ובשפיכות דמים ודאי דחייב, ולכן לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', דבשליחות זו יש שליח לדבר עבירה. (תשע"ד)

*

בי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך להזילך ולתת אויבך לפניך והיה מחניך קדוש. דורשי רשומות אמרו (צבי לצדיק וחסד לאברהם פרשה זו) דהזילך ולתת אויבך לפניך, ראשי תיבות א"ל"ו. ולריך ביאור הרמז בזה.

ואפ"ל בהקדם מה שכתבנו בענין מגדים (ר"פ נצבים) על הפסוק (דברים ל א) והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך שמה, הנה תיבות ה' אלהיך נדרש לפניו ולאחריו, והכוונה והשבות אל לבבך, כי בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך, אזי גם ה' אלהיך שמה בגלות, וכאמרם ז"ל (מגילה כט.) בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שכל מקום שגלו שכינה עמהם, ודבר זה תשיב אל לבבך, ועל ידי זה ושבת עד ה' אלהיך, עכ"ד.

ויש להוסיף תכלין שיש בזה נ פי דברי הרמ"ע מפאנו (ח"א פ"ג) בענין שמועיל החטא, דק"ל (בבא קמא ע"ד.) כך צאו עדים פטור, וכיון שהא על עוונתו, אף שאחר כך צאו חבלה שנבראו ממעשיו הרעים הרי הוא פטור, עכ"ד. אמנם פטור היינו דוקא בפני בעל די (בבא קמא ק"ח.) דהודלאת קנס מודה אלא בפני בעל דין, וצ להיות בפני הקב"ה, שהוא הצי (מכ"ב.) וזה שאמר והשבות אל לבבך שכל הגוים אשר הדיחך, נמצא אחר בגלות והוי בפני ושבת עד ה' אלהיך, דכיון דהוי דין יועיל הודיו לכפר

ועל פי זה יש לפרש הסליחה לקבל שנים, דבמס' זבח רצון, באצבע ולקח, מלמד שלל צימין, באצבע ונתן, מלמד שלא צימין, ויליף לה מן הפסוק (ו הכהן מדם החטאת באצבעו וי לפניו ולאחריו, ולקח באצבעו, אמרינו כי ימינך פשוטה לקבל דינא דימין בהזאת דמים צב דמקרא נדרש לפניו ולאחריו, ומ קרא ה' אלהיך שמה דהשכינה ומועיל המשובה והודיו לפטור

ובבן י"ל כי מטעם זה ימי מסוגל יותר לקבלת הח השנה, כי כתב בפנים יפות (פ' : (ישעיה נה ו) דרשו ה' בהמלא תשובה (ראש השנה יח.), קראוה

ספר תידישי גורג
 רבינו מהר"א א"י
 ג'ת"ע - ג'ת"ג

חודש אלול. ולכן כיון שבחודש אלול הקב"ה נמצא בתוכינו, הוי החשובה והודיו בפני בעל דין, וזה מועיל לפטור מן הקנס ועונש החמור.

ובזה יובן הרמז בפסוק, כי ה' אלהיך מחלהך בקרב מחניך להצילך ולחם אויביך לפניך, ראשי תיבות אלוף, להורות שבחודש אלול הקב"ה מחלהך בקרב ממנה ישראל, וזהו כדי להצילך ולחם אויביך לפניך, לבטל דברי המקטריגים המערערים לגזור עונשים קשים ומרים ה"י, אך כיון שהקב"ה מצוי בתוכנו בימים האלו, מועיל הודיו והחשובה בימים אלו יותר משאר ימות השנה, דעכשוו הוא הודאה בפני בעל דין, ומודה ועוזב ירוסם, שעל ידי זה כל בני ישראל העושים תשובה הן פטורין מעונש החמור, ויוליא ה' כאור משפטינו בימים הקדושים הבאים לקראתינו לשלום. (חשע"ג)

*

או יאמר בציאור הרמז, כי ה' אלהיך מחלהך בקרב מחניך להצילך ולחם אויביך לפניך, ראשי תיבות אלוף.

וגרא"ה בהקדס מה דאיחא במס' סנהדרין (דף ע"ח.) חנו רבנן, הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת בין צנת אחת בין צוה אחר זה פטורין, רבי יהודה בן בחירא אומר צוה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיסתו, אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו ואיש כי יכה כל נפש אדם (ויקרא כד ז'), רבנן סברי כל נפש עד לאיכא כל נפש, ורבי יהודה בן בחירא סבר כל נפש כל שהוא נפש, ע"ש. נמצא דלרבנן תיבת כל משמע כולו ממש, ולרבי יהודה בן בחירא תיבת כל משמע אף כל ההוא, והרמב"ם (פ"ד מהל' רוצח ה"ו) פסק כרבנן דכולן פטורין ממיסת צית דין, וכתב בספר דינא דחיי (על הסמ"ג לאווי קס"ג) וכן הוא באור החיים הקדוש (פ' וישב) דדוקא בדיני

ויש להוסיף תכלין שיש צוה חיזוק לתשובה, על פי דברי הרמ"ע מפאלנו (עש"מ מאמר חקו"ד ח"א פ"ג) בטעם שמועיל החשובה והודיו לכפר החטא, דקי"ל (בבא קמא עד:) מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור, וכיון שהאדם מודה ומתודה על עוונתו, אף שאחר כך באו עדים המה מלאכי הצלה שנבראו ממעשיו הרעים להעיד על החטא, הרי הוא פטור, עכ"ד. אמנם הא דמודה בקנס פטור היינו דוקא בפני בעל דין כמבואר בגמרא (בבא קמא קח:) דהודאת קנס אינו נפטר משום מודה אלא בפני בעל דין, ובכן צריך החשובה להיות בפני הקב"ה, שהוא הבעל דין (אבות פ"ד הכ"ב). וזה שאמר והשבות אל לבבך, שחשים אל לבך שבכל הגוים אשר הדיחק, גם שם ה' אלהיך נמצא אתך בגלות והוי בפני בעל דין, וממילא ושבת עד ה' אלהיך, דכיון דהוי הודאה בפני בעל דין יועיל הודיו לכפר על הקנס.

ועל פי זה יש לפרש הסליחה כי ימיך פשוטה לקבל שנים, דבמס' זבחים (דף כד.) חנו רבנן, באצבע ולקח, מלמד שלא תהא קבלה אלא בימין, באצבע ונתן, מלמד שלא תהא נתינה אלא בימין, ויליף לה מן הפסוק (ויקרא ד כה) ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן, ומקרא נדרש לפניו ולאחריו, ולקח באצבעו, באצבעו ונתן. וזהו אמרינו כי ימינך פשוטה לקבל שנים, היינו מהך דינא דימין בהזאת דמיס צנית המקדש חזינן דמקרא נדרש לפניו ולאחריו, וממילא שמעינן מהך קרא ה' אלהיך שמה דהשכינה שורה עמנו בגלות, ומועיל החשובה והודיו לפטר מעונש החמור.

ובבבן י"ל כי מטעם זה ימי חודש אלול המה מסוגל יותר לקבלת החשובה משאר ימות השנה, כי כתב בפנים יפות (פ' אחרי) לפרש הכתוב (ישעיה נה ו) דרשו ה' בהמלאך, אלו עשרת ימי תשובה (ראש השנה יח.), קראוהו בהיותו קרוב, זה

ה', ומיושב הנפש על שוכר, ובבן ולא קשה אף טוענין ש לא היה לא היה ד דברי מי

מי ומואבי את כלעם ימר שהיה ייש שליח ל"ה, והוי חייב, ולכן צות זו יש

לבן ולחם דורשי פרשה זו ז' אלוף.

הים (ר"פ והשבות יך שמה, ולאחריו, יס אשר ה בגלות, ה חביבין י שכינה י זה ושבת

